

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Eliise Einla

KOOLIEELSE LASTEASUTUSE ÕPETAJATE JA ROHELISE KOOLI PROGRAMMI
TÖÖRÜHMA JUHTIDE ARVAMUSED PROGRAMMI RAKENDUMISEST JA ERI
OSAPOOOLTE KAASATUSEST

Bakalaureusetöö

Juhendajad: lektor Mirjam Burget ja nooremlektor Maria Jürimäe

Tartu 2022

Kokkuvõte

Koolieelse lasteasutuse õpetajate ja Rohelise kooli programmi töörühma juhtide arvamused programmi rakendumisest ja eri osapoolte kaasatusest

Eesti liitus Rohelise kooli programmiga 2016. aastal ning praeguseks on Eestis programmiga liitunud üle saja lasteaia. Samas pole seni teada, kuidas on programm Eestis rakendunud ning kuidas on erinevaid osapooli programmi kaasatud. Sellest tulenevalt on bakalaureusetöö eesmärgiks välja selgitada õpetajate ja Rohelise kooli programmi töörühma juhtide arvamused programmi rakendumisest ja eri osapoolte kaasatusest programmi koolieelses lasteasutuses. Poolstruktureeritud intervjuud viidi läbi Tartu Rohelise Kooli programmiga liitunud kolme lasteaia õpetajate ja töörühma juhtidega. Andmeid analüüsiti kvalitatiivse induktiivse sisuanalüüsi teel. Uuringu tulemused näitasid, et Rohelise kooli programmi peeti efektiivseks. Programmi raames esines nii meeldivaid kui ka ebameeldivaid kogemusi. Programmi kaasati nii lasteaia personali, lapsevanemaid, õpetajaid kui ka üldist kogukonda.

Võtmesõnad: keskkonnaharidus, Rohelise kooli programm, kaasatus, koolieelne lasteasutus

Abstract

Opinions of kindergarten teachers and leaders of the Eco-Schools program working group on the implementation of the program and the involvement of different parties

Estonia joined the Eco-Schools program in 2016, and by now, more than a hundred kindergartens in Estonia have joined the program. It is not yet known how the program has been implemented in Estonia and how various parties have been involved in the program. The aim of the Bachelor's thesis was to find out the opinions of the teachers and the leaders of the Eco-Schools program working group about the implementation of the program and the involvement of different parties in the preschool child care institution. Semi-structured interviews were conducted with the teachers and group leaders of the three kindergartens who had joined the Eco-Schools program in Tartu. Collected data was analyzed by qualitative inductive content analysis. The results showed that the Eco-Schools program was considered efficient. There were both pleasant and unpleasant experiences within the program. The program involved kindergarten staff, parents, teachers, and the general community.

Keywords: environmental education, Eco-Schools program, inclusion, preschool child care institution

Sisukord

Kokkuvõte	2
Abstract	2
Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline ülevaade	5
1.1 Rohelise kooli programm	5
1.2 Rohelise kooli programmi seos koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga	6
1.3 Õpetajate arvamused keskkonnahariduse kohta koolieelses lasteasutuses	7
1.4 Erinevate osapoolte kaasatus keskkonnahariduse lõimimisse	9
2. Metoodika	10
2.1 Valim	11
2.2 Andmekogumismeetod	12
2.3 Andmeanalüüsimetod	13
3. Tulemused	14
3.1 Koolieelse lasteasutuse õpetajate ja töörühma juhtide arvamused Rohelise kooli programmi rakendumisest	15
3.1.1 Keskkonnahariduslik teekond ja teemad lasteaias	15
3.1.2 Kogemused seoses Rohelise kooli programmiga	16
3.1.3 Programmi efektiivsus	17
3.2 Koolieelse lasteasutuse õpetajate ja töörühma juhtide arvamused erinevate osapoolte kaasatusest Rohelise kooli programmi	19
3.2.1 Lasteaia personali kaasatus Rohelise kooli programmi	19
3.2.2 Lasteaiaga seotud huvirühmade kaasatus Rohelise kooli programmi	23
4. Arutelu	25
4.1 Töö piirangud, praktiline väärtus ja soovitused edasisteks uuringuteks	27
Tänu sõnad	28
Autorsuse kinnitus	28
Kasutatud kirjandus	29
Lisa 1. Intervjuu kava	
Lisa 2. Näide transkriptsiooni osast	
Lisa 3. Kategooriate jaotumine	

Sissejuhatus

Keskonnahariduse Sihtasutuse (*Foundation for Environmental Education, FEE*) loodud programmi Roheline kool (*Eco-Schools Global*) eesmärgiks on õpetada lastele ja noortele, kuidas muuta maailma paremaks paigaks praegustele ja tulevastele põlvkondadele (Roheline kool, *s.a.a*; Sharma *et al.*, 2019a). Programm koosneb kolmest peamisest elemendist: seitsmest sammust koosnev toimimiskava, käsitletavat teemat ning keskkonnamärgise “Roheline lipp” taotlemine (Rohelise kooli programmist..., *s.a.*).

Programmi kasutamine lasteaias toetab koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava rakendumist. Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) kohaselt on õppe- ja kasvatustegevuse üldeesmärgiks lapse mitmekülgne ja järjepidev areng lasteasutuse ja kodu koostöös. Üldeesmärgist lähtuvalt toetab õppe- ja kasvatustegevus lapse igakülgset arengut, mille tulemusel kujunevad lapsel muuhulgas ümbritseva keskkonna mõistmise oskused, eetiline käitumine ja arusaam tervise hoidmise tähtsusest (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008).

Rohelise kooli teemat on alushariduses rahvusvaheliselt uuritud keskendudes jätkusuutlikule arengule ja õpetajate arvamustele seoses keskkonnaharidusega koolieelses eas. (Türkoğlu, 2019; Korkmaz, A., & Guler Yildiz, T., 2017). Türkoğlu (2019) uuringust selgus, et õpetajate arvates on keskkonnaharidus vajalik teadlikkuse tõstmiseks keskkonnakaitsest, reeglite õpetamiseks looduses, vastutuse suurendamiseks keskkonna ees ning keskkonnasõbralikkuse toetamiseks.

Siinse bakalaureusetöö teemat on oluline uurida seetõttu, et lasteaias kujundatakse esmased väärtushinnangud ümbritseva keskkonna hoidmisest (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008). Varasemalt on läbi viidud Rohelise kooli teemalisi uuringuid nii koolis kui koolieelses lasteasutuses (nt Türkoğlu, 2019; Korkmaz, A., & Guler Yildiz, T., 2017), kuid autori hinnangul on uuringuid napilt. Rohelise kooli programmi ametlikul kodulehel on välja toodud, et programm algab klassiruumist, laieneb tervele koolile ning lõpuks mõjutab oma tegevusega kogukonda tervikuna (Eco-Schools, 2019). Rohelise kooli programm on Eestis toiminud 2016. aastast ning praeguseks on sellega liitunud üle saja lasteaia. Samas seni pole teada, kuidas on programm Eestis rakendunud ning kuidas on erinevaid osapooli programmi kaasatud (Roheline kool, *s.a.a*; Sharma *et al.*, 2019b). Autor valis teema ka isikliku huvi tõttu keskkonnasäästmise suhtes.

Rohelise Kooli programm on üheks viisiks keskkonnateemade lõimimiseks õppe- ja kasvatustegevusse, kuna programmi eesmärgiks on saavutada tasakaal ja jätkusuutlikkus inimeste ja keskkonna vahel. Sellesse uuringusse kaasati õpetajad, kes on võtmeisikuteks

Rohelise kooli programmi rakendamisel ning nende kaudu on võimalik muuta tulevaste täiskasvanute väärtushinnanguid, arusaamu ja käitumist (Roheline kool, *s.a.a.*).

1. Teoreetiline ülevaade

1.1 Rohelise kooli programm

Keskonnahariduse Sihtasutuse loodud programm Roheline kool sai alguse 1994. aastal. Praeguseks on see programm kasvanud kõige suuremaks programmiks üle maailma, mille eesmärgiks on edendada jätkusuutlikku haridust ja keskkonnaharidust (Sharma *et al.*, 2019a). Hetkel juhib programmi Keskonnahariduse sihtasutus Taanis. Eestis juhib Rohelise kooli programmi Eesti Looduskaitse Selts, kes on omakorda sõlminud koostöölepingu Tartu loodusmajaga programmi tegevuste koordineerimiseks (Roheline kool, *s.a.a.*).

Programmi eesmärgiks on õpetada lastele ja noortele, kuidas muuta maailm paremaks paigaks praegustele ja tulevastele generatsioonidele (Roheline kool, *s.a.a.*). 2019. aasta seisuga osales Rohelise kooli programmis üle 59000 erineva haridusasutuse 68 riigist üle kogu maailma (Sharma *et al.*, 2019a). Eestis osaleb Rohelise kooli programmis üle 150 kooli ja lasteaia, kes kõik töötavad ühise eesmärgi nimel - saada oma haridusasutusele ülemaailmselt tuntud ja tunnustatud keskkonnamärgis “Roheline lipp” (Roheline kool, *s.a.a.*).

Rohelise kooli programm koosneb kolmest peamisest elemendist, milleks on seitsmest sammust koosnev toimimiskava, käsitletavat teemat ning keskkonnamärgise “Roheline lipp” taotlemine (Rohelise kooli programmist..., *s.a.*). Rohelise kooli programmi toimimiskavasse kuuluvad järgmised sammud: keskkonnatöörühma moodustamine, keskkonnaülevaatus tegemine, tegevuskava koostamine, seire ja hindamine, tegevuste sidumine õppekavaga, teavitamine ja kaasaitamine ning keskkonnapõhimõtete väljatöötamine ja järgimine. Need sammud on juhisteks, mis tagavad programmi osavõtmise maksimaalsel määral (Rohelise kooli programmist..., *s.a.*). Rohelise kooli programmis on kokku kaksteist teemat: õueala, meri ja rannik, vesi, prügi, tervis ja heaolu, globaalne kodakondsus, elurikkus ja loodus, transport, energia, toit, jäätmed, kliimamuutused (Rohelise kooli programmist..., *s.a.*).

Rahvusvaheliselt tuntud ja tunnustatud keskkonnamärgise “Roheline lipp” (rohelipp) taotlemine on üheks olulisemaks etapiks Rohelise kooli programmis. Keskkonnamärgis „Roheline lipp“ antakse haridusasutusele, kes on järginud programmi 7-sammulist strateegiat, kaheks aastaks. Keskkonnamärgise taotlemiseks peab haridusasutus osalema programmis vähemalt ühe õppeaasta. Esitatud taotlused vaatab läbi hindamiskomisjon, kuhu kuuluvad liikmed erinevatest Eesti keskkonnahariduslikest organisatsioonidest, õppeasutustest, ministriumitest ja ametitest (Rohelise kooli programm..., *s.a.*).

Lipu saamisega jätkub keskkonnasäästlike eluviiside juurutamine õppeasutuses. Lipu saamisele järgneval aastal on haridusasutus kohustatud täitma tegevuskavas kajastatud tegevusi, läbi tuleb viia uus keskkonnaülevaatus ning esitada kevadel vahearuanne.

Ülejärmisel õppeaastal tuleb taaskord esitada uus taotlus rohelipu saamiseks (Rohelise kooli programm..., *s.a.*). Hetkel on Eestis 89 rohelise lipu omanikku, nendest 12 õppeasutust on saanud keskkonnamärgise kasutusõiguse kolmandat korda (Rohelise kooli programm..., *s.a.*).

Programmis seotakse omavahel õppimine ja praktilised kogemused ning osaleda saavad kõik, kes vähegi soovivad - õpilased, õpetajad ja kohalik kogukond laiemalt. Programm aitab kõigil osalejatel vähendada oma ökoloogilist jalajälge. Koolikeskkond muutub Rohelise kooli tegevuste tulemusena vastutustundlikumaks ja jätkusuutlikumaks (Eco-Schools, 2019).

Programmi arendajate hinnangul arendab Rohelise kooli programmis osalemine õpilastel vastutustunnet ja jätkusuutlikku mõtteviisi ning tekitab õpilastes soovi tõeliselt midagi muuta. Lapsed, kes on osalenud Rohelise kooli programmis, on mõjutanud sellega oma vanemate elustiili ning mõjutavad lõpuks ka tulevasi põlvi endaga sarnaselt käituma (Eco-Schools, 2019).

Rohelise kooli programmi edukaks toimimiseks on vaja, et haridusasutuse juhtkond oleks toetav ning nad oleksid valmis kaasama programmi nii õpilasi kui õpetajaid ja teisi kooli/lasteaia töötajaid. Lastel peab olema otsustusprotsessis võimalus oma sõna öelda (Rohelise kooli programmist..., *s.a.*).

1.2 Rohelise kooli programmi seos koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga

Rohelise kooli programmil ja koolieelse lasteasutuse riiklikul õppekaval on mitmeid ühisjooni (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008; Rohelise kooli programmist..., *s.a.*). Nii koolieelse lasteasutuse õppekava koostamisel kui ka Rohelise kooli programmi tegevuskava loomisel arvestatakse laste huvidega ning nende mõlema koostamisel annavad oma osalise panuse lasteasutuse pedagoogid, kaasates lapsevanemaid. Õppe- ja kasvatustegevus kavandatakse lähtuvalt laste vanusest, arengutasemest ning päevarütmist (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008; Rohelise kooli programmist..., *s.a.*).

Rohelise kooli programmi ülesehitus ühtib koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas toodud õppe- ja kasvatustegevuse eesmärkide ja läbiviimise põhimõtetega (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008; Rohelise kooli programmist..., *s.a.*). Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) kohaselt on õppe- ja kasvatustegevuse üldeesmärgiks lapse mitmekülgne ja järjepidev areng lasteasutuse ja kodu koostöös. Rohelise kooli programmi

kirjeldusest leiab samuti, et kaasatud on nii lasteasutus kui ka lapsevanemad (Rohelise kooli programm..., *s.a.*). Üldesmärgist lähtuvalt toetab õppe- ja kasvatustegevus lapse igakülgset arengut, mille tulemusel kujunevad lapsel muuhulgas ümbritseva keskkonna mõistmise oskused, eetiline käitumine ja arusaam tervise hoidmise tähtsusest (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008).

Kõige enam on Rohelise kooli programm seotud koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava valdkonnaga “Mina ja keskkond”. “Mina ja keskkond” õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on muuhulgas see, et laps mõistab enda ja teiste rolle teda ümbritsevas keskkonnas, märkab teda ümbritsevas keskkonnas toimuvaid muutusi ning austab iseennast, oma tervist, oma rahva kultuuritavasid ja end ümbritsevat keskkonda. (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008).

Valdkonna “Mina ja keskkond” sisu ühtib suures osas Rohelise kooli programmi kaheteistkümmne teemaga. Programmis käsitletakse teemasid, mis jagunevad kolme valdkonna vahel: sotsiaalne keskkond, looduskeskkond ning tehiskeskkond (Rohelise kooli programmist..., *s.a.*). Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel oskab 6-7-aastane laps eristada igapäevaelus kasulikku ja kahjulikku, suhtub teda ümbritsevasse keskkonda hoolivalt ning käitub seda säästvalt, mõistab enda ja teiste tegevuste mõju ja tagajärgi keskkonnale (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008). Neid oskusi aitab lastes arendada ka Rohelise kooli programmis osalemine.

1.3 Õpetajate arvamused keskkonnahariduse kohta koolieelses lasteasutuses

Keskkonnaharidust on kirjeldatud kui „...teadmiste, oskuste, hoiakute ja väärtushinnangute süsteem, mis teadvustab loodus-, majandus-, sotsiaal- ja kultuurikeskkonna seoseid lähtudes säästva arengu kontseptsioonist” (Keskkonnahariduse ja -teadlikkuse..., 2018, lk 6). Rohelise kooli programm on kasvanud üheks suurimaks programmiks kogu maailmas, mis keskendub jätkusuutlikule haridusele ja keskkonnaharidusele (Andreou *et al.*, 2019). Varasemad uuringud kinnitavad, et keskkonnahariduse õpetamine on oluline ning keskkonnahariduse lõimimisel õppe- ja kasvatustegevusse on mitmeid positiivseid külgi (Türkoğlu, 2019; Benavides-Lahstein, 2017).

Türkoğlu (2019) uuris, mida arvavad tegevõpetajad ja tulevased õpetajad keskkonnaharidusest ja keskkonnateadlikkusest eelkooliea vältel. Uuritavad töid välja, et keskkonnaharidus on vajalik teadlikkuse tõstmiseks keskkonnakaitsest, reeglite õpetamiseks looduses, vastutuse suurendamiseks keskkonna ees ning keskkonnasõbralikkuse toetamiseks.

Sarnaselt leidis ka Benavides-Lahstein (2017) oma uuringus, et õpetajate hinnangul on oluline kujundada õpilaste keskkonnateadlikkust, millel on hiljem mõju õpilaste käitumisele.

Türkoğlu (2019) uuringus tõid õpetajad välja, et tänu keskkonnaharidusele tekib lastes armastus looduse vastu, arenevad sotsiaalsed ja motoorsed oskused, vastutustunne ning enesekindlus. Usutakse, et lastest, kes on juba varajases eas loodusega lähedased ja osalevad keskkonnahariduslikes tegevustes, kasvavad noored inimesed, kes armastavad, kaitsevad ja võtavad vastutust end ümbritseva eest oma tulevases elus. Selles uuringus pidasid nii praegused kui ka tulevased õpetajad enda keskkonnateadlikkuse suurendamist pidevaks õppimiseks.

Keskkonnahariduslikke teemasid silmas pidades keskendutakse Keenias ettevõtluse arendamisele, vee puhastamisele ja puukooli arendamisele (Otieno *et al.*, 2020). Türkoğlu (2019) uuringust ilmneb aga, et uuritavate arvates tuleks lisada keskkonnaharidusse teemasid, mis käsitlevad keskkonnareostust, taaskasutust, energia säästmist, erinevaid liike looduses ja looduse kaitsmise viise.

Rohelise kooli programmi raames käsitletakse samuti keskkonnaprobleeme. Korkmaz ja Guler Yildiz (2017) uurisid Rohelise kooli programmi kasutamist lasteaedades jätkusuutliku arengu hariduse kontekstis. Selles uuringus tõid õpetajad välja, et nad tutvustavad oma igapäevatoos õpilastele probleeme, mis on seotud vee, energia, pinnase, taaskasutamise, jäätmete ja rahaga. Õpetajate arvates olid laste jaoks kõige lihtsamini mõistetavateks teemadeks keskkonnateadlikkuse tõstmine ja säästev majandus (Korkmaz & Guler Yildiz, 2017).

Türkoğlu (2019) uuringust ilmnas, et uuritavate sõnul on keskkonnahariduse rakendamist mõjutavateks teguriteks õpetajate teadlikkus, laste huvi, õpetajate huvi, õppematerjalid, õpilaste arv, õppekava, perekonna toetus, füüsiline keskkond ja rahastus. Rosenbergi (2020) uuringust selgus, et õpetajad on väga tänulikud Rohelise kooli programmis pakutavate õppimisvõimaluste ja ressursside eest. Uuringust ilmnas, et tänu programmile õpivad nad palju uuenduslike õppemeetodite kohta. Sama uuring kinnitas, et programmis osalevad õpetajad on huvitatud enda professionaalsest arengust, et suurendada oma teadmisi keskkonnateemadel. Samuti on nad motiveeritud proovima uusi õppemeetodeid, nagu näiteks ekskursioone või projektipõhist tööd. Uuring kinnitas, et õpetajaid kannustab osalema sisemine motivatsioon: uuritavad ei saa programmis osalemise eest rahalist tasu ning osalevad programmi tegevustes sageli väljaspool oma tööaega. Mõni õpetaja isegi kulutab oma enda isiklikku raha, et läbiviidavaid tegevusi toetada (Rosenberg, 2020).

Torquati jt (2013) uurisid, mida koolieelse lasteasutuse õpetajate arvates peaksid nad teadma, et olla edukad keskkonnahariduse edasiandjad. Vastustest tuli välja, et oluliseks peetakse looduses viibimise kogemusi ja hirmu puudumist looduse ees. Lisaks pidasid intervjuueeritavad oluliseks loodusteemaliste põhimõistete ja faktide tundmist ning efektiivsete õpetamisstrateegiade valdamist. Lisati, et kui õpetajal puuduvad mingi teema kohased teadmised, siis on aktsepteeritav öelda: „Ma hetkel ei tea sellele küsimusele vastust, kuid uurime selle koos välja“. Oluliseks peeti ka seda, et õpetaja ise armastaks loodust ja õuesviibimist.

Benavides-Lahstein (2017) toob koolieelses lasteasutuses läbi viidud uuringus välja, et keskkonnahariduse õpetamine ei kulge õpetajatel alati probleemidevabalt. Keskkonnahariduse õpetamisega seotud probleemideks peetakse tegevõpetajate ja tulevaste õpetajate arvates ülerahvastatud klassiruumi, puuduseid nii õpetajate teadmistes kui ka õppevahendites, laste ja perekondade ükskõiksust ja õpetajate täiendkoolituste puudust (Türkoğlu, 2019). Lisaks on tegevõpetajad ühe probleemina välja toonud ka lasteaias administratsiooni ebapiisava toetuse (Türkoğlu, 2019). Nii praegused kui õpetajaks õppivad õpetajad pidasid keskkonnahariduse edasiandmisega seotud probleemide allikaks nii ennast ise kui ka lapsi, lapsevanemaid ja haridusasutuse administratiivtöötajaid (Türkoğlu, 2019).

1.4 Erinevate osapoolte kaasatus keskkonnahariduslikesse tegevustesse

Erinevate osapoolte kaasatust lasteaedades läbi viidavatesse keskkonnahariduslikesse tegevustesse on varasemalt uurinud näiteks Mahat jt (2019), Damerell jt (2012) ning Melis jt (2020). Malaisias uurisid Mahat jt (2019) eelkooliealiste laste teadmisi, suhtumist ja tavasid keskkonnasäästlikkusega seotud teemades. Uuringus toodi välja, et õpetajatele ei tohiks panna ainuvastutust keskkonna suhtes vastutustundlikult käituvate laste kasvatamisel. Lisaks lasteaias teadmiste omandamisele peaksid lapsed harima kodus ka nende vanemad, et saavutada keskkonna säästmisega seotud teemade võimalikult efektiivne omandamine ja kinnistumine lastes (Mahat *et al.*, 2019).

Seišellide kooliõpilaste ja nende vanemate hulgas uuriti, kas laste keskkonna-alased teadmised kanduvad üle ka nende vanematele (Damerell *et al.*, 2012). Uuringust selgus, et keskkonnaharidust saab põlvkondade vahel edasi anda, kutsudes kaudselt esile muutusi lapsevanemate käitumises seoses jätkusuutlikumate eluviisidega (Damerell *et al.*, 2012).

Melis jt (2020) viisid läbi uuringu, mille eesmärgiks oli teada saada, millised on 5 – 6-aastaste laste teadmised inimtegevuse mõjust looduskeskkonnale. Kõik uuringus osalenud lasteaiad kaasasid lapsed jäätmete taaskasutamisesse ja loodusest prügi koristamisesse nii

õppekäikudel kui ka konkreetsetel koristustalgutel. Lisaks selgus uuringust, et mida rohkem veedavad lapsed aega looduses koos vanematega, seda paremad on laste keskkonnaalased teadmised. Uuring kinnitab laste ja vanemate looduses viibimise olulisust (Melis *et al.*, 2020).

Rohelise kooli programmi kodulehel on välja toodud, et programm kaasab oma tegevustesse kõik haridusasutuse liikmed, alustades lastest lõpetades administratiivtöötajatega (Eco-Schools, 2019). Rosenberg (2020) uuring kinnitas, et programmis osalevad õpetajad on motiveeritud jagama õpitut ka oma kolleegidega ning neid kaasama, et kasu saaks kogu haridusasutus. Selles programmis on noortel inimestel võimalus rääkida kaasa oma kooli või lasteaia keskkonna hoidmisega seotud küsimustes (Eco-Schools, 2019). Samuti on kaasatud kogukond tervikuna (Eco-Schools, 2019). Programmis osalevad õpetajad otsivad iseseisvalt kohalikke partnereid ja toetajaid, viivad oma õppureid ekskursioonidele kohalikku piirkonda ja kaugemale (Rosenberg, 2020). Türkoğlu (2019) uuringust ilmnes, et õpetajad peavad üheks keskkonnahariduse rakendamist mõjutavaks teguriks ka abistavat tööjõudu.

Eesti liitus Rohelise kooli programmiga 2016. aastal ning praeguseks on Eestis programmiga liitunud üle saja lasteaia. Samas pole seni teada, kuidas on programm Eestis rakendunud ning kuidas on erinevaid osapooli programmi kaasatud. Siinse bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada õpetajate ja Rohelise kooli programmi töörühma juhtide arvamused programmi rakendumisest ja eri osapoolte kaasatusest programmi koolieelses lasteasutuses. Sellest tulenevalt püütakse vastused leida järgmistele uurimisküsimustele:

1. Millised on koolieelse lasteasutuse õpetajate ja töörühma juhtide arvamused Rohelise kooli programmi rakendumisest?
2. Millised on koolieelse lasteasutuse õpetajate ja töörühma juhtide arvamused erinevate osapoolte kaasatusest Rohelise kooli programmi?

2. Metoodika

Käesolev uurimus viidi läbi Eestis Rohelise kooli programmiga liitunud lasteaegade õpetajate ja töörühma juhtide seas. Töörühma juht on asutuse juht või asutusega tihedalt seotud isik, kelle kanda on suhtlus Rohelise kooli programmi Eesti koordinaatoriga, ta juhhib protsessi tervikuna ning vastutab tegevuste elluviimise eest (Rohelise kooli programmist..., *s.a.*). Programmi rakendava õpetaja ülesandeks on lõimida Rohelise kooli programmi teemasid tunnikavadesse. Käesolevas bakalaureusetöös kasutati kvalitatiivset uurimisviisi, kuna nii on võimalik töö autoril ja lugejatel näha uuringus osaleja mõtteavaldusi tervikuna, mõista uuringus osalejate maailmapilti ning arvamusi (Kalmus *et al.*, 2015).

2.1 Valim

Siinses uurimistöös kasutati sihipärast valimit, sest see võimaldab töö eesmärgist lähtuvalt valida välja programmi rakendavate õpetajate seast tüüpilised intervjueeritavad (Rämmer, 2014). Töö autor moodustas valimi töö eesmärgist lähtuvalt ning valim pidi vastama kahele kriteeriumile: (1) uurimuses osalejad pidid olema õpetajad ja Rohelise kooli programmi töörühma juhid koolieelses lasteasutuses ning (2) uuritavad pidid oma töös rakendama Rohelise kooli programmi.

Töö autor saatis e-kirjad kõikidele Tartu linnas tegutsevate lasteaedade direktoritele ning õppejuhtidele, kes rakendasid Rohelise kooli programmi oma asutuses. Info nende lasteaedade kohta leiti Tartu Loodusmaja Rohelise kooli programmi leheküljelt (Roheline kool, *s.a.b*). Kuna kõik lasteaiad osalemisest või mitteosalemisest teada ei andnud, siis otsustas töö autor lasteaedadesse ka helistada. Andmed e-kirjade saatmiseks ja helistamiseks saadi lasteaedade kodulehtedelt. Kokku saatis töö autor e-kirjad üheksasse lasteaeda, kellest kuus loobusid uuringus osalemisest. Peamiseks uuringus osalemise takistuseks oli õpetajate ajapuudus ning asjaolu, et hiljuti oldi mõnes uuringus juba osaletud. Saanud nõusolekud uuringus osalemiseks kolme lasteaiajuhatusest, lepiti kokku uuringus osalejatega intervjuude ajad. Neli intervjuud viidi läbi Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi õppehoones ning kaks intervjuud lasteaias kohapeal.

Siinses töös olid uuritavateks kolmest erinevast lasteaiast kaks inimest selliselt, et üks osaleja igast lasteaiast oli Rohelise kooli programmi rakendav õpetaja ning teine osaleja Rohelise kooli programmi töörühma juht. Täpsem ülevaade uuringus osalenud õpetajate andmetest on Tabelis 1.

Tabel 1. Õpetajate andmed

	Vanus (a)	Staaž õpetajana (a)	Programmi kasutanud (a)
Õpetaja 1	63	34	2
Õpetaja 2	38	10	4
Õpetaja 3	41	13	3
Töörühma juht 1	44	10	2
Töörühma juht 2	32	8	4
Töörühma juht 3	44	20	3

Märkused. a – aasta

Tulenevalt konfidentsiaalsuse lubadusest intervjuudes osalejate nimesid ei avaldata, nimed on asendatud numbritega. Uuringus osalejate vanus jäi vahemikku 32 – 63 aastat ning

keskmine vanus oli 43 aastat. Keskmine tööstaaž õpetajana oli 16 aastat ning õpetajad on programmi oma töös kasutanud 2 – 4 aastat.

2.2 Andmekogumismeetod

Andmeid koguti poolstruktureeritud intervjuude teel, kuna see meetod võimaldab muuta intervjuu ajal küsimuste järjekorda ning küsida intervjuueeritavalt täiendavaid küsimusi (Lepik *et al.*, 2014). Intervjuud viidi läbi individuaalintervjuudena selleks, et uuringus osalejad tunneksid end võimalikult mugavalt, julgeksid avaldada oma arvamusi pingevabas õhkkonnas ja omas tempos (Lepik *et al.*, 2014).

Intervjuude läbiviimiseks koostati intervjuu kava tuginedes otseselt Lepik jt (2014) soovitudele. Selleks kasutati intervjuu struktuuri, mille järgi moodustati uurimisküsimuste arvule vastavalt temaatilised plokid ning intervjuuküsimuste moodustamine toimus otseselt uurimisküsimuste põhjal. Andmekogumisinstrument koosnes kolmest osast – sissejuhatavad küsimused, põhiosa ning lõpetavad küsimused.

Intervjuude alguses tänati osalejaid ning tutvustati neile uuringus osalemise eetilisi aspekte, sh konfidentsiaalsust ning õigust igal hetkel uuringus osalemisest loobuda. Samuti tutvustati osalejatele töö eesmärki ning uurimisküsimusi ja küsiti sissejuhatavaid küsimusi. Sissejuhatavaks küsimuseks oli näiteks „*Kuidas teil tänane päev siiani läinud on?*“.

Intervjuu põhiosa küsimused koostati vastavalt uurimisküsimustele. Põhiosa intervjuuküsimused koostas töö autor iseseisvalt, selleks ei kasutatud varasemaid uuringuid. Põhiosa üheks küsimuseks oli näiteks „*Kuidas teie hinnangul seostuvad Rohelise kooli tegevused lasteaias õppekavaga?*“. Põhiosa lõpus esitati eraldi küsimused ainult töörühma juhtidele, mis keskendusid sellele, kuidas koolitustelt saadud informatsioon teiste õpetajate hulgas vastu võetakse. Intervjuude lõpetavas osas küsiti uuringus osalejatelt, kas nad sooviksid midagi lisada selle kohta, mida neilt veel ei küsitud, tänati veelkord osalejaid ning küsiti luba vajadusel täiendavate küsimuste esitamiseks. Instrument tervikkujul on esitatud lõputöö lisas (Lisa 1).

Intervjuu küsimustega tutvus enne intervjuu läbiviimist bakalaureusetöö juhendaja, et saavutada küsimuste üheselt mõistetavus ja vastavus uurimisküsimustele. Põhiintervjuudele eelnes üks prooviintervjuu, mille eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas uuritavad intervjuu küsimusi mõistavad ning kas nendega on võimalik leida vastused uurimisküsimustele (Virkus, 2016). Prooviintervjuu lõpus palus töö autor intervjuueeritavalt tagasisidet ning soovitusi parandusteks, kuid soovitud puudusid. Sellest tulenevalt otsustati kasutada prooviintervjuud andmeanalüüsis.

Intervjuude pikkused varieerusid 20 minutist 60 minutini. Lühim intervjuu kestis 20 minutit ja 29 sekundit, pikim intervjuu kestis 60 minutit ja 53 sekundit ning intervjuude pikkus oli keskmiselt 37 minutit. Intervjuud salvestati mobiiltelefonis oleva diktofoni abil.

2.3 Andmeanalüüsimetod

Peale andmete kogumist intervjuud transkribeeriti täies mahus kasutades selleks Alumäe jt (2018) veebipõhise kõnetuvastuse programmi. Helifaile kuulati korduvalt, et tagada transkriptsioonide täpne vastavus helifailedele ning vajadusel tehti transkriptsioonides parandusi. Lasteaedadele või isikutele osutavad sõnad või väljendid asendati transkriptsioonides pseudonüümidega. Näide transkriptsiooni osast on leitav lisas (Lisa 2). Transkriptsioonid on kirjastiilis Times New Roman suurusega 12 ning reavahega 1,15 ning nende kogupikkuseks on 56 lk.

Töös kasutati kvalitatiivset induktiivset sisuanalüüsi, sest bakalaureusetöö teemat on autorile teadaolevalt vähe uuritud. Sisuanalüüs võimaldab autoril uurida osalejate maailma mõistmist ja nende tõlgendusi Rohelise kooliprogrammi kontekstis (Kalmus *et al.*, 2015).

Kodeerimiseks kasutati programmi QCMap (www.qcmap.org). Kodeerimisprotsessi käigus märgiti ära tähenduslikud üksused ning tekkinud koodidele anti esialgsed nimetused. Andmeanalüüsi usaldusväarsuse suurendamiseks kasutati ühte kaaskodeerijat, kellega võrreldi koodide ja tähenduslike üksuste kattuvusi ning arutleti tekkinud koodide nimetuste üle kuni jõuti üksmeeleni. Näide sellest, kuidas jõuti tähenduslikust üksusest peakategoriani on leitav all olevas tabelis (Tabel 2).

Tabel 2. Kategoriate moodustamine ühe uurimisküsimuse näitel

Tähenduslik üksus	Kood	Alakategooria	Peakategooria	Uurimisküsimus
„(...) töögrupi koosolekul, et ma tunnen, et minu arvamusega arvestatakse, ma saan ise midagi ära teha, ma saan teiste teadlikkust tõsta.“	Töögrupi koosolekud on meeldivad	Meeldivad kogemused	Kogemused seoses Rohelise kooli programmiga	Millised on koolieelse lasteasutuse õpetajate ja töörühma juhtide arvamused Rohelise kooli programmi rakendamisest?
„(...)need seminarid. On tõesti hästi kiiduväärsed, need on väga hästi organiseeritud, väga-väga huvitavad.“	Koolitused, ideede jagamised on meeldivad			

Kategooriate loomisel lähtuti uurimisküsimustest ning tekkinud koodidest. Esimese uurimisküsimuse alla tekkis kolm ja teise uurimisküsimuse alla kaks peakategooriat. Esimese uurimisküsimuse “Millised on koolieelse lasteasutuse õpetajate ja töörühma juhtide arvamused Rohelise kooli programmi rakendumisest?” alla tekkisid peakategooriad: “Kogemused seoses Rohelise kooli programmiga”, “Keskkonnahariduslik teekond ja teemad lasteaias” ja “Programmi efektiivsus”. Kahe nimetatud peakategooria alla tekkisid ka alakategooriad. “Kogemused seoses Rohelise kooli programmiga” alakategooriateks olid “Meeldivad kogemused” ja “Ebameeldivad kogemused”. “Programmi efektiivsus” alakategooriateks olid “Rohelise kooli programmi efektiivsus erinevate huvirühmade lõikes”, “Muutused lasteaias seoses Rohelise kooli programmiga”, “Suhtlus Rohelise kooli programmi koordineeriva asutusega” ja “Programmi seos lasteaiaga õppekavaga”.

Teise uurimisküsimuse “Millised on koolieelse lasteasutuse õpetajate ja töörühma juhtide arvamused erinevate osapoolte kaasatusest Rohelise kooli programmi?” alla tekkisid peakategooriad “Lasteaiaga personali kaasatus Rohelise kooli programmi” ja “Lasteaiaga seotud huvirühmade kaasatus Rohelise kooli programmi”. Mõlema peakategooria tekkisid ka alakategooriad. Esimese peakategooria “Lasteaiaga personali kaasatus Rohelise kooli programmi” alakategooriateks olid “Õpetajate arvamused iseenda kaasatusest Rohelise kooli programmi tegevustesse”, “Töörühma juhtide arvamused iseenda kaasatusest Rohelise kooli programmi tegevustesse”, “Õpetajate ja töörühma juhtide arvamused juhtkonna kaasatusest Rohelise kooli programmi tegevustesse”, “Õpetajate ja töörühma juhtide arvamused õpetajate kaasatusest Rohelise kooli programmi tegevustesse” ja “Õpetajate ja töörühma juhtide arvamused muu personali kaasatusest Rohelise kooli programmi tegevustesse”. Teise peakategooria “Lasteaiaga seotud huvirühmade kaasatus Rohelise kooli programmi” alakategooriateks olid “Õpetajate ja töörühma juhtide arvamused laste kaasatusest Rohelise kooli programmi tegevustesse”, “Õpetajate ja töörühma juhtide arvamused vanemate kaasatusest Rohelise kooli programmi tegevustesse” ja “Õpetajate ja töörühma juhtide arvamused üldise kogukonna kaasatusest Rohelise kooli programmi tegevustesse”. Täpne ülevaade tekkinud pea- ja alakategooriatest ning nende alla paigutatud koodidest on leitav lisast (Lisa 3).

3. Tulemused

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada õpetajate ja Rohelise kooli programmi töörühma juhtide arvamused programmi rakendumisest ja eri osapoolte kaasatusest programmi koolieelses lasteasutuses. Selles peatükis esitatakse olulisemad tulemused

uurimisküsimuste kaupa ning peatükk on jaotatud osadeks vastavalt tekkinud pea- ja alakategooriatele. Tulemuste illustreerimiseks kasutatakse tsitaate, millest on eemaldatud liigsed täitesõnad ja kordused.

3.1. Koolieelse lasteasutuse õpetajate ja töörühma juhtide arvamused Rohelise kooli programmi rakendumisest

3.1.1. Keskkonnahariduslik teekond ja teemad lasteaias

Rohelise kooli programmiga liitumine oli õpetajate sõnul justkui loomulik samm, mida astuda. Mitmed õpetajad tõid välja seda, et lasteaed oli juba enne programmiga liitumist väga roheline ning programm andis lasteaedadele struktuuri ja süsteemi, kuidas keskkonnaharidust veelgi edukamalt ja tähenduslikumalt edasi anda. Näiteks tõi üks õpetaja välja järgmist:

“Me ei ole roheline kooli jaoks nagu eraldi midagi teinud. See on, lihtsalt me oleme nagu teadvustanud, et tegelikult see ongi see, mida me kogu aeg teeme. (...) Lihtsalt roheline kool on andnud võimalusi veel õpetajaid harida ja seda sihipärasemalt teha, kuidagi eesmärgipärasemalt seda teemat kajastada või teadvustada.” (Õpetaja 5)

Uuringus osalenud õpetajad ütlesid, et algatus ja otsus programmiga liituda tuli juhtkonna poolt. Uuringus osalenud lasteaiad on olnud programmi liikmed kaks, kolm ja neli aastat.

Intervjuudes osalenud õpetajate sõnul on nende lasteaedades keskkonnapõhimõtetena esindatud kõige enam teemad nagu jäätmed (jäätmete sorteerimine), säästmine (elektri, vee, kütte ja paberi kokkuhoid) ning taaskasutus (korduvkasutatavate nõude kasutamine, koopiapaberi mõlema poole kasutamine, mängude ja mänguasjade rühmadevaheline jagamine). Näiteks arvas uuritav mängude kohta nii:

“Ega mänguasjadega ja mängudega, et need oleks sellised kestvad. Et ei ole niimoodi ja rühmade vahel näiteks vahetamine, et kui mul on mingi asi, siis ei pea olema, kui meil on kuus rühma, siis ei pea olema kuus ühesugust asja maja peal, vaid me saame neid omavahel jagada ja kasutada rohkem.” (Õpetaja 4)

Taaskasutuse all rääkisid intervjuueeritavad ka sellest, et taaskasutatud materjalidest valmistatud asjad on üldjuhul kallimad ja seetõttu ei ole need piiratud eelarvega asutustele tihti kättesaadavad.

“Ma tean, et koopiapaberit me tahtsime, mõtlesime seda taaskasutatud või taastatud. Aga see on vist nii kallis, et nagu ei saa sellises ulatuses lubada.” (Õpetaja 5)

Mõned õpetajad tõid keskkonnapõhimõtetena välja tervislikku toitumist, taimede ja toidu kasvatamist ning omatoodangu tarbimist, keskkonnahoidu ja rohelist mõtlemist ning

liikumist ja õuesõpet. Lisaks mainiti keskkonnapõhimõtetenäena vaimset tervist, keskkonnaalaste teadmiste jagamist teiste töötajate ja vanematega, plastiku vältimist (naturaalsete mänguasjade kasutamist) ja keskkonnasõbralike puhastusvahendite kasutamist.

3.1.2. Kogemused seoses Rohelise kooli programmiga

Meeldivad kogemused. Uurimuses osalenud õpetajaid tõid välja mitmeid meeldivaid kogemusi seoses Rohelise kooli programmiga. Näiteks nimetasid intervjuueeritavad, et programm laiendab õpetaja silmaringi. Samuti mainiti, et meeldiv osa programmist on töögrupi koosolekutel osalemine. Kõige enam tõid õpetajad välja, et programmi raames organiseeritud koolitused ja ideede jagamised on oodatud osa ning mitme õpetaja arvates võiksid programmi koordinaatorid selliseid üritusi rohkem korraldada. Töörühma juhi arvates on väga oluline, et töörühma juht oleks võrdsel tasandil õpetajatega, sest see tagab parima tulemuse.

“Ja võib-olla õpetajaid nagu kuidagi motiveerib ka tegutsema see, et mina kui ka õpetaja, et ma olen nendega ühe pulga peal, et ma olen üritanud neile seda rääkida, et me teeme seda kõik, mitte selle jaoks, et kuskil paberil olla, et see ongi elu hästi osa, et siis nad tulevad sellega kaasa. Võib-olla, kui seda teeks õppejuht, nii-öelda kõrgem või direktor (...) et nüüd ta niimoodi räägib, et nüüd me peame seda tegema, et võib-olla siis ei läheks need asjad niimoodi.” (Õpetaja 3)

Positiivse kogemusena mainiti õppimist programmi rakendumise käigus.

Ebameeldivad kogemused. Uuringus osalenud õpetajate peamiseks murekohaks programmi rakendamisel oli probleem ajapuudusega ning mahukas arvepidamine seoses programmiga. Lisaks mainiti ühe probleemina raskusi rollijaotusega. Veel ühe probleemina nimetati infoküllust sotsiaalmeedias. Näiteks kirjeldas üks õpetaja fotode jagamist Rohelise kooli Facebooki grupis nii:

“Sinna paneb ju igaüks, et see minule näiteks eestvedajana ei anna see midagi, et sinna tuleb kakskümmend pilti sellel nädalal sellest, kuidas kõik muudkui sibulaid aknalauale panevad, see ei ole päris nagu see minu jaoks. Jah, see on üks tegevus, aga see ei ole päris see, mida mina vajaksin.” (Õpetaja 6)

Samuti toodi välja, et programmi on keeruline siduda projektõppega, sest teemad alati ei kattu. Mitmel korral mainiti, et koroonaviirus on raskendanud programmiga seotud tegevuste läbiviimist.

3.1.3. Programmi efektiivsus

Rohelise kooli programmi efektiivsus erinevate huvirühmade lõikes. Õpetajad mainisid, et programm ühtib nende endi põhimõtetega juba varasemast ajast ning aitab keskkonnasäästmisega seotud teemasid mitte unustada. Tänu programmile on õpetajad saanud palju uusi teadmisi ning nende huvi programmiga seotud teemade suhtes on kasvanud. Õpetajad rääkisid, et tänu programmile on toimunud ka nende koduses elus muutusi.

“Me hakkasime tegema toredaid asju, ma võtsin need asjad koju ka. Me hakkasime koguma vihmavett oma lasteaia aiandi jaoks. (...) kui ma nägin seda toredat nõu, millega sinna lasteaeda koguti, näitasin mehele. Saime kohe endale samasuguse.”

(Õpetaja 1)

“(...) nahkhiirte pesakast kohe tuli koju.” (Õpetaja 6)

Intervjuudes osalenud õpetajad tõid välja mitmeid programmiga seotud kasulikke aspekte lastele. Programm on lasteaias püsivalt ning tänu sellele kinnistuvad lastes käitumismallid. Õpetajate sõnul on oluline, et programm alustab sellest, mis on lapsele kõige lähemal. Õpetajad tõid välja erinevaid valdkondi, milles nad on täheldanud laste teadmiste paranemist. Nendeks olid näiteks vee säästmine, tervislik toitumine (sh taldrikureegel), ise oma toidu kasvatamine, lindudega seotud teemad, looduse märkamine, jäätmed ja emotsioonidega toimetulek.

“(...) on olnud nende emotsioonidega seotud projekte, mis on lastel aidanud paremini nendega toime tulla emotsioonidega.” (Õpetaja 2)

Programmi kasulikkust teistele õpetajatele kirjeldati suurenenud tähelepanu pööramisega vaimsele tervisele laste ja töötajate hulgas. Samas lasteaias alustatakse töögrupi koosolekuid alati liikumispausiga, kuna nii on võimalik mõtteid teemale koondada. Uuritavate arvates on programmi kasutamine vajalik kõigile õpetajatele, sest õpetajad peavad olema pädevad lastele teadmisi edasi andma ning tänu programmiga kaasnevale süsteemile, koolitustele ja meeldetuletustele saavad õpetajad seda kõike teadlikumalt teha.

Intervjueeritavad tõid välja, et programmi kasutamine aitab luua kollektiivis ühtsustunnet.

“Et ma arvan, selliseid kuidagi, ta on liitnud meid ikkagi, maja on liitnud ja väärtusi nagu liitnud nii-öelda, leiame need ühised väärtused.” (Õpetaja 5)

Intervjuudest ilmnis, et programmist on kasu ka lasteaia muule personalile. Vastustes peeti muu personali all silmas õpetaja abisid, majaperenaist, majandusjuhatajat ja köögipersonali. Intervjueeritavad tõid välja, et kasulikkus õpetaja abidele on peamiselt see, et enamik neist on hakanud väga korralikult jäätmeid sorteerima. Ühe lasteaia töörühma juht tõi

välja, et nende lasteaed võimaldab ka õpetaja abidel käia programmiga seotud koolitustel. Majandusjuhataja on seotud puhastusvahenditega. Tema tellib neid, mistõttu peab ta nendega ka kursis olema. Kasulikkus majaperenaisele on, et ta tutvub loodussõbralike puhastusvahenditega ja kasutab neid ning sorteerib jäätmeid.

Lisaks eelnevale toodi välja ka programmi kasulikkus vanematele. Õpetajate sõnul lähevad lasteaia õpitud teadmised laste kaudu ka kodudesse. Mõned intervjuueeritavad rääkisid, et nad loodavad, et vanemad on ka kogu programmiga seotud tegevustest mõjutatud. Samal ajal olid teised intervjuueeritav kindlad, et vanemate teadlikkus on tõusnud.

Muutused lasteaia seoses Rohelise kooli programmiga. Õpetajate sõnul on Rohelise kooli programm efektiivne. Lapsed on õppinud vett säästma ja jäätmeid sorteerima. Programmi kaasabiga on muutunud lasteaedade toidumenüü tervislikumaks ja mahedamaks. Osaliselt tänu programmile on võetud vastu otsuseid lasteaedade renoveerimiseks.

Õpetajate sõnul proovitakse läbi programmi kasutamise muuta mitte ainult laste, vaid ka täiskasvanute käitumismustreid. Näiteks tuuakse välja asjaolu, et kuna programmi kasutamine on nii-öelda ametlik, siis kõik asutuse liikmed pingutavad ühise eesmärgi nimel. Tänu programmi kasutamisele on keskkonnasäästmisega seotud teemad pidevalt fookuses ning programmi raames analüüside kirjutamine näitab õpetajatele, kas ühe või teise teemaga on piisavalt ja tulemuslikult tegeletud.

Õpetajate arvates on laste teadmised paremad võrreldes selle ajaga, kui Rohelise kooli programmi veel ei kasutatud.

“(...) ma usun, et ta on ikkagi paremaks läinud, ma mõtlen lihtsalt praegu mul on need väikesed teist aastat, aga kui ma nende eelmistel lastele mõtlen, kes mul olid, need siis ikkagi nende teadmised on paremad.” (Õpetaja 2)

Programmiga tulemuste saavutamise nimel tuleb pingutada. Peamine motivaator, mille nimel pingutada on õpetajate sõnul Roheline lipp.

“(...) Et sa teed, siis annad aru ja kui sa oled tõesti tubli - aga meie maja tahab olla väga tubli, väga nähtav - saad sa roheline lipu, see on väga uhke asi, eks. Ja neid, kes selle roheline lipu saavad, taotlejaid on küll, aga saajaid ei ole üldse nii palju. See ei ole niisama kerge, selle roheline lipu saavutamine.” (Õpetaja 1)

Intervjuueeritavate sõnul annab jõudu juurde tulemuste nägemine - asju tuleb teha nii, et oleks ka tule. Näiteks tuuakse välja seda, kui keskkonnaküsimustikku analüüsides on näha, kuidas lapsevanemate vastused on teadlikumaks muutunud.

Mõned õpetajad on intervjueeritavate sõnul valmis rohkem pingutama kui teised. Ühest intervjuust tuli välja, et töörühma juhile on küllaltki suur väljakutse kolleegide motiveerimine.

“(...) endale natukene tekib ka juhina selline süüimekas või et kuidas ma motiveerin neid inimesi. Eriti siis õpetaja abisid, kes ei ole sellega üldse nii sina peal. Nii palju teavad, et kuidas arvuti lahti teha ja kuidas seal Facebooki vaadata, sõnumit saata ja Eliisi kasutada. Kuidas vaadata, kas lapsed tulevad või ei tule. Aga jah, nad peaksid hakkama kirjutama (...). Et see võtab ikka vaeva.” (Õpetaja 4)

Õpetajad selgitasid, et lihtne on programmiga tulemusi saavutada siis, kui enamuse õpetajate väärtused ja eesmärgid ühtivad.

Suhtlus Rohelise kooli programmi koordineeriva asutusega. Intervjuudest selgus, et õpetajad on üldjoontes rahul infoga, mida programmi koordineeriv asutus (Tartu Loodusmaja) neile pakub. Samas sooviksid õpetajad, et koordineeriva asutuse poolt saadetud informatsioon oleks paremini struktureeritud, sest kõiki teemasid on äärmiselt raske, kui mitte võimatu, lasteaias käsitleda.

“(...) alusharidusele ja põhiharidusele peaks natukene kuidagi eraldama. (...) seal on teemasid, mida ei ole võimalik käsitleda alati, näiteks kliimaprobleemid teemana, blokina, ma saan aru, et lasteaias õpetajatel läheb väga palju fantaasiat vaja, et seostada (...).” (Õpetaja 5)

Õpetajate sõnul sisaldab saadetud info endas tavaliselt näpunäiteid, millega võiks tegeleda, mida märgata. Samuti on sinna kokku koondatud üle-Eestilised päevad, ettevõtmised, koolitused, kogemuste jagamised.

Programmi seos lasteaias õppekavaga. Intervjueeritavate sõnul lõimuvad programmi tegevused väga hästi lasteaias õppekavaga ning rohelisteks olemine on justkui lasteaias õppekavasse või tegevuskavasse ja igapäevategevustesse sisse kirjutatud.

3.2. Koolieelse lasteasutuse õpetajate ja töörühma juhtide arvamused erinevate osapoolte kaasatusest Rohelise kooli programmi

3.2.1. Lasteaias personali kaasatus Rohelise kooli programmi

Töörühma juhtide arvamused iseenda kaasatusest Rohelise kooli programmi

tegevustesse. Töörühma juhtide sõnul on neil programmiga seoses mitmeid ülesandeid.

Lisaks tavatööle õpetajana peavad nad töörühma juhina planeerima üritusi ja neid vahetevahel läbi viima, kutsuma kokku töögrupi koosolekuid, viima läbi erinevaid küsitlusi majasiseselt

ning neid analüüsima ja nende põhjal kokkuvõtteid tegema. Veel oli nende ülesandeks jagada infot eesseisvate koolituste (nt elurikkuse koolitus) ja programmide kohta, valida aasta lõpus järgmise aasta fookusteemad ning panna uue aasta alguses kokku tegevuskava valitud fookusteemade põhjal.

“Kui ma näen kuskilt mingit teemat, mis haakub sellega, näiteks praegu see ruutmeeter lina, siis ma ju kohe jagan seda infot, arutan, kas me võiks sellega ühineda, kas meil oleks kuskil seda maad, kuhu seda lina panna (...).” (Õpetaja 6)

Uuringus osalejate sõnul on koolitustest nende jaoks palju abi, sest sealt saab uusi teadmisi.

“(...) need lihtsalt on nii toredad, et need ei saa mitte meeldida. Need lihtsalt on väga-väga head, väga kasulikud koolitused.” (Õpetaja 6)

Töörühma juhid märkisid, et koolitustelt saadud info jagamiseks kasutatakse mitmeid erinevaid võimalusi. Peamiselt antakse oluline info edasi koosolekutel. Facebooki platvormil, lasteaedade infosüsteemis Eliisis ja blogis jagatakse eelkõige igapäevatoimetusi ja fotosid. Õppematerjalide ja raamatute jagamiseks kasutatakse emaili.

Töörühma juhid tõid välja, et koolitustelt saadud info võetakse vastu erinevalt. Aktiivsemad töögrupi liikmed ja õpetajad on uue info suhtes üldiselt positiivselt meelestatud, kuid on ka passiivsemaid õpetajaid, kes liiguvad lihtsalt vooluga kaasa.

„No nii ja naa, osad on sellised, kes nagu passiivsed on, siis nemad „Ooh jälle midagi“, aga paljud on ka sellised, et „Jaa, et teeme, vahva.“” (Õpetaja 3)

Töörühma liikmete panus programmi tegevustesse jaguneb intervjueeritavate sõnul kaheks. Mõnes lasteaias toodi välja, et kõik panustavad võrdselt, sest kõik tahavad tublid olla ja igaüks annab endast parima. Samas rääkisid teises lasteaias intervjueeritavad, et rohkem panustavad need, kelle jaoks on roheline keskkond ja säästev eluviis olulised. Leidub ka neid, kes ei panusta nii palju kui teised ning selle põhjuseks toodi välja seda, et töörühma liikmed on iga-aastaselt pidevas muutumises.

“Jah, on kindlasti neid ka, kes ei panusta nii palju, aga seal on ka see miinus, et meil on igal aastal töögrupi koosseis muutunud. Ja mina olengi vist peale grupijuhi ainuke, kes on algusest peale (...), et ülejäänud on kogu aeg vahetanud, siis ma saan aru, et tegelikult meie teame, kuidas see asi käib, aga uued liikmed hakkavad järjest õppima, et kuidas see nüüd on, peavad selle aastase tsükli kaasa tegema, et üldse seda kujutluspilti saada. Et arusaadav, nende panus teinekord on väiksem (...).” (Õpetaja 2)

Õpetajate arvamused iseenda kaasatusest Rohelise kooli programmi tegevustesse.

Õpetajate kaasatus Rohelise kooli programmis on lisaks laste õpetamisele ka näiteks töörühma koosolekutel osalemine. Mõni õpetaja on kaasatud keskkonnaanalüüsi kirjutamisesse, koosolekute protokollimisse või aeg-ajalt programmi tegevuste koordineerimisse. Samuti mainitakse teiste innustamist, ettepanekute tegemist, mõtete ja info jagamist, iseseisvalt väikeste projektide läbiviimist ja tegevuste kajastamist laiema avalikkuse ees.

“(...) Facebookis näiteks peaks ikka vähemalt kord poolaastas mingit oma tegevust kajastama. Ja siis vallalehte kirjutatan artiklit rühma tegemistest.” (Õpetaja 1)

Lisaks on õpetajad kaasatud programmi, kui nad peavad programmiga seotud informatsiooni jagama lapsevanemate ja muu üldsusega. Selleks kasutatakse emaili, lasteaedade infosüsteemi Eliisi, lisades sinna fotosid ja videoid, ja Facebooki, kuna mitmel rühmal on oma Facebooki grupp.

Õpetajate ja töörühma juhtide arvamused juhtkonna kaasatusest Rohelise kooli programmi tegevustesse.

Intervjuude tulemusena selgus, et juhtkonnad on lasteaedades programmi tegevustesse kaasatud erinevalt. Ühes lasteaias peavad õpetajad juhtkonna kaasatuseks eelkõige paberitööd, tegeledes kokkuvõtete kirjutamisega ja rohelipu taotlustega, sest juhtkonnal on näiteks ligipääs andmetele nagu elektri kasutamine, kütte kasutamine, õhu puhtus. Lisaks teab juhtkond paremini, kas kusagilt annaks kokku hoida. Samas lasteaias käivad juhtkonnaliikmed programmi raames toimuvatel koolitustel ning osalevad lasteaia siseselt erinevates aruteludes. Selles lasteaias on õppejuht ka programmi maskott, kes käib mõned korrad õppeaasta jooksul rühmades rääkimas näiteks viirustest, veest ja taimedest. Samuti osalevad juhtkonnaliikmed suuremate pidupäevade puhul korraldatud etteastetes.

Teises lasteaias on direktor töögrupi liige. Mõlemad juhtkonnaliikmed osalevad tihti suurematel aruteludel ja vasturääkivuste korral annavad nõu, mida võiks teha teisiti. Selles lasteaias on õppealajuhataja kaasatud programmiga seotud tegevustesse, aidates neid läbi viia.

Kolmandas lasteaias on mõlemad juhtkonnaliikmed alati valmis aitama, otsides võimalusi rahastuseks, et tegevusi ellu viia.

“(...) tema [direktor] on niimoodi kaasatud kõige rohkem, et need KIKi projekte kirjutab teema. Kõik need taimekastid ja kasvuhoone ja need on kõik tänu temale. Kui tuleb jälle taotlusvoor, siis me arutame temaga läbi, et mida meil oleks vaja materiaalset osta näiteks rohelise kooli asjade jaoks.” (Õpetaja 6)

Selles lasteaias on õppealajuhataja töörühma liige ning lasteaija direktor on programmi kaasatud projektide kirjutamisega.

Juhtkonna poolt on lasteaedades õpetajatele välja mõeldud erinevad tunnustamissüsteemid, sest Rohelise kooli programmiga tegelemine on mahukas töö ning aegajalt vajab motiveerimist. Mõned õpetajad töid välja, et nende lasteaias on töörühma ja programmiga enim seotud õpetajate tunnustamiseks mõeldud tulemustasu, mida maksti siis, kui lasteaed sai Rohelise lipu. Selle puhul korraldati tähistamiseks ka väikene peolaud. Samuti tunnustatakse õpetajaid tänukirjade ja suuliste kiituste jagamisega.

“(...) muidugi tunnustatakse ja meie direktor on väga ja õppealajuhataja samamoodi väga sellised kiitjad. Kui me jälle midagi ära teeme, siis alati tänatakse ja tuuakse välja ja kiidetakse (...).” (Õpetaja 4)

Teises lasteaias töid uuritavad välja, et rahaliselt tasustatakse vaid töörühma juhi tööd. Töörühma juhil on võrreldes teiste töörühma liikmetega suurem vastutus ja koormus - tema ülesanne on jälgida tähtaegu, dokumente ette valmistada ning mahukamat paberitööd teha. Teistele töörühma liikmetele konkreetset boonussüsteemi ei ole: programmis osalemine toimub vabatahtlikkuse ja missioonitunde alusel ning programmi rakendavate õpetajate jaoks peab roheliseks olemine oluline olema. Mitterahaliste boonustena nimetati veel seda, et lasteaed võimaldab töörühma liikmetel töö ajast koolitustel ja seminaridel osaleda ning juhtkond kirjutab projekte, et õpetajatel oleks võimalik lastega õppekäikudel käia.

Õpetajate ja töörühma juhtide arvamused õpetajate kaasatusest Rohelise kooli programmi tegevustesse. Intervjuueritavate sõnul on Rohelise kooli programmi töörühmas osalemine vabatahtlik ning enamik õpetajaid, kes programmi töörühma kuuluvad, on pigem entusiastlikud ja valmis tegutsema. Mõned uuritavad töid välja, et kui keegi peaks programmiga süvitsi tegelemisest ära väsima, siis sunniviisiliselt kedagi kinni ei hoita.

“See on inimeste enda valik. Praegu on seal inimesed, kellele meeldib näppe panna mulda ja tegeleda taimedega. Neid töörühmi on ikka majas üsna mitu. (...) kui meist keegi peaks ära väsima, siis ma võtan järgmine kord teise, ma näen ju kõrvalt, nad ei käi üldse koos, et olen kuskil mujal ja nii oli kõigil vaba valik (...).” (Õpetaja 1)

Töörühma mittekuuluvaid õpetajaid püütakse erinevate viisidega siiski programmi tegevustesse kaasata. Näiteks selgus intervjuudest, et programmiga seotud ühisürituste korraldamisel julgustatakse siiski kõiki õpetajaid liituma. Samuti loodetakse, et uutel õpetajatel, kes on tulnud ülikoolist, on omalt poolt värskeid teadmisi jagada.

“(...) nemad [uued õpetajad] näevad seda teistmoodi, nemad on saanud ka koolist hoopis teistmoodi loodushariduse juba ja märkavad neid kliimaprobleeme ja kõike muud (...). Ma arvan küll, et neil oleks midagi pakkuda.” (Õpetaja 5)

Liikumisõpetajad on tegevustesse kaasatud, kuna nende töö on otseselt liikumise ja tervisega seotud tegevuste ettevalmistamine ja läbiviimine.

Õpetajate ja töörühma juhtide arvamused muu personali kaasatusest Rohelise kooli programmi tegevustesse. Intervjueeritavate sõnul on ka köögipersonal programmi osaline. Nimelt saavad kokad kasutada programmi raames rajatud ürdipeenralt korjatud ürte toidu maitsestamisel. Mõned õpetajad rääkisid, et ka lasteaia tugispetsialistid võiksid olla Rohelise kooli programmi töörühma liikmed, kuid nad on juba osalised teistes töörühmades ja paraku igale poole nad ei jõua. Väiksema personaliga lasteaedades on eesmärgiks see, et igas Rohelise kooli programmi töörühmas oleks igast rühmast vähemalt üks esindaja, sest sellisel viisil on kõik rühmad kaasatud ja ei teki infosulgu. Intervjueeritavate sõnul võiks töörühma liikmeks olla näiteks majaperenaine, sest siis oleks ka tema teadlikkus suurem.

3.2.2. Lasteaiaga seotud huvirühmade kaasatus Rohelise kooli programmi

Õpetajate ja töörühma juhtide arvamused laste kaasatusest Rohelise kooli programmi tegevustesse. Lapsed on programmi tegevustesse kaasatud mitmel erineval moel. Esmalt on nad osalised kõigis tegevustes, mida õpetajad on planeerinud ja läbi viinud. Intervjueeritavad tõid välja, et lasteaedades toimuvad programmi raames lastenõukogud, kus küsitakse lastelt nende arvamusi erinevates küsimustes. Näiteks küsitakse lastelt, milliseid teemasid ja mil moel võiks käsitleda; küsitakse nõu, kuidas lasteaia õueala paremaks muuta ja milliseid taimi võiks istutada. Samuti soovitakse lastelt teada saada, milliseid üritusi võiks korraldada ja mida nendel üritustel teha võiks. Projektõppega lasteaedades kasvavad käsitletavat teemad välja laste huvidest lähtuvalt.

“Vaatame lapsi, millest see huvi välja kasvab, selle tegevuse võtame käsitlusele. Aga kui on näha, et mingit teemat ei ole parasjagu tulemas, siis söödame ette ja teinekord läheb õnneks. Nad haaravad sellest kinni ja tekivad küsimused, soov uurida.”

(Õpetaja 2)

Intervjuudest ilmnest, et lapsed võtavad alati hea meelega kõigist tegevustest osa. Kõige olulisemaks peetakse sealjuures asjaolu, et õpetaja ise peab olema hästi ettevalmistunud ja teemast huvitatud.

Õpetajate ja töörühma juhtide arvamused vanemate kaasatusest Rohelise kooli programmi tegevustesse. Intervjueeritavate sõnul üritavad nad igal võimalikul moel lapsevanemaid programmi tegevustesse kaasata. Selleks on tehtud erinevaid tegevusi, näiteks on jagatud lapsevanematele munakarpe, mis suunavad neid matkama otsides samal ajal kevade märke; korraldatud on riidekoti näitusi ja laatasid, kuhu oodatakse vanemaid osalema. Mõned õpetajad rääkisid, kuidas nad on teinud vanematele üleskutseid osaleda rahvusvaheliselt populaarsetes ettevõtmistes.

“On meil see sooja kampsuni päev, et keerame kodus kütet vähemaks kui on võimalik. (...) oleme üles kutsunud neid maailmakoristuspäeval osalema.” (Õpetaja 2)

Intervjueeritavate sõnul on tehtud üleskutseid, mis kehtivad ainult vanematele. Näiteks on läbi viidud toidukoolitusi, kaasatud vanemaid kolimisse, antud neile koduseks ülesandeks valmistada eesseisvaks projektiks plakat, korraldatud digikoristuspäev. Ühest intervjuust selgus, et lasteaias on tehtud roheringluse grupp lapsevanematele ja töötajatele eesmärgiga anda ära teise ringi riideid, mis jagatakse lasteaia siseselt järgmistele peredele. Tihti toovad lapsevanemad õpetajate palvel või omal algatusel lasteaeda erinevaid vahendeid ja materjale, mida on võimalik taaskasutada.

“Nad toetavad, toovad asju kui vaja, või siin midagi küsida, siis on head varustajad. Pakuvad ise taaskasutuse asju kodus, et kas te tahate seda või teist (...).” (Õpetaja 5)

Lasteaia korraldatud keskkonnaküsitluse tulemusena selgus, et vanemad on üsna teadlikud ning keskkonnahoidlikud tegevused on neile ka kodudesse jõudnud. Näiteks toodi välja digiprüügiga tegelemist ja jäätmete sorteerimist.

Intervjuudest ilmnes ka seda, et vanemad ei ole alati motiveeritud tegevustes osalema. Vahetevahel, kui lastega käiakse väljaspool lasteaia territooriumi prügi koristamas, uuritakse kas õpetajad järgivad ikka piisavalt ettevaatusabinõusid ning kas lastel on käes kummikindad.

Õpetajate ja töörühma juhtide arvamused üldise kogukonna kaasatusest Rohelise kooli programmi tegevustesse. Intervjueeritavate sõnul on programmi raames tehtud koostööd nii kohaliku omavalitsuse, lähedalasuvate koolide ja lasteaedade kui ka lihtsalt kogukonna liikmetega. Koolidega koostöös on koostatud näiteks kogukonna-aia projekt.

“Kooliga, seal meie kõrval, nemad tahavad endale ka seda kogukonnaaeda, nemad on mitu aastat üritanud kirjutada projekti, et saada rahastust sellisele, neil oli hästi suur õueala, et sinna luua sellist roheala. Me oleme nendega koostöös ja me kirjutasime selle projektile alla ja meie ka toetame ja oleks väga huvitatud.” (Õpetaja 6)

Intervjuudest selgus, et koostööd on tehtud ka näiteks kohalike kalameeste või lasteaia lähedal asuvate kauplustega.

Mõned intervjuueeritavad kirjeldavad, kuidas kogukonnale on valmistatud erinevate sõnumitega teavitussilte ning riputatud need näiteks lasteaia aiale. Enamasti on siltide sõnumid seotud jäätmete teemaga. Veel teostamata ideena toodi välja teavitussiltide panemine kortermajade välisustele, need sildid oleksid samuti jäätmete mahaviskamise teemalised. Kogukonnaliikmed ei ole paraku alati olnud väga toetavad. Näiteks tõid intervjuueeritavad välja, et nad on püüdnud jätta sügiseti lehed lasteaia hoovist koristamata või muru niitmata, et tekitada elurikkuse tsooni, kuid naabritele ei ole see olnud meeltemööda. Mõned uuringus osalevad õpetajad aga ei ole enda sõnul üldise kogukonnaga koostööd teinud, kuigi potentsiaali oleks.

4. Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada õpetajate ja Rohelise kooli programmi töörühma juhtide arvamused programmi rakendumisest ja erinevate osapoolte programmi kaasatusest koolieelses lasteasutuses. Siinses peatükis esitatakse arutelu uurimisküsimuste kaupa.

Esimese uurimisküsimuse vastustest selgus, et uuringus osalenud lasteaiaõpetajad on rahul Rohelise kooli programmi kasutamisega ning peavad seda efektiivseks, sest nii laste kui ka täiskasvanute käitumises ja teadmistes on näha positiivset arengut võrreldes ajaga, mil programmi veel ei kasutatud.

Käesolevast uuringust ilmnest, et Rohelise kooli programm võimaldab õpetajatel osaleda erinevatel koolitustel, infoseminaridel ja kogemuste jagamistel ning õpetajatele saadetakse erinevaid materjale. Samuti ütlesid intervjuueeritavad, et programm suurendab õpetaja silmaringi. Ka Torquati (2013) uuringust selgus, et selleks, et olla edukad keskkonnahariduse andjad, peavad õpetajatel olema teemakohased teadmised ning õpetajad peaksid ka ise loodust armastama. Türkoğlu (2019) uuringust ilmnest, et õpetajate arvates on keskkonnahariduse õpetamisega seotud probleemiks õpetajate teadmiste puudulikkus ja täiendkoolituste puudus. Sellest võib järeldada, et üheks viisiks, kuidas tõsta õpetajate enesekindlust keskkonnaga seotud teemade õpetamisel võiks olla vastavate koolituste ja seminaride pakkumine õpetajatele.

Intervjuueeritavad nimetasid programmi raames läbiviidavaid koolitusi ja seminare väga kasulikuks ja kõige meeldivamaks osaks programmist. Ka Rosenbergi (2020) uuringu tulemusena selgus, et õpetajad on väga tänulikud Rohelise kooli programmis pakutavate

õppimisvõimaluste üle. Seega võib öelda, et programmi raames õpetajatele koolituste võimaldamisel on positiivne mõju õpetajate soovile programmis osaleda.

Käesoleva uuringu raames läbiviidud intervjuudest selgus, et programmi kasutamisel on positiivne mõju eelkõige laste, kuid ka lapsevanemate hoiakute kujunemisele, sest programmi rakendatakse lasteaias mitme aasta vältel. Türkoğlu (2019) ja Benavides-Lahstein (2017) viitasid oma uuringutes sellele, et õpetajate hinnangul on oluline kujundada õpilaste keskkonnateadlikkust, sest sellel on hiljem mõju õpilaste käitumisele. Seega võib öelda, et programmi kasutamise käigus tekkinud hoiakutel võib hiljem olla mõju laste käitumisele.

Damerell jt (2012) leidsid, et laste keskkonna-alased teadmised kanduvad üle ka nende vanematele. Ka uurimuses osalenud õpetajad kinnitasid, et keskkonnaküsitluse tulemusena on näha lapsevanemate teadmiste paranemist erinevates keskkonna säästmisega seotud teemades. Töö autori arvates võib vanemate teadmiste paranemist põhjustada asjaolu, et lapsed jagavad õpitud teadmisi vanematega.

Siinses uuringus osalenud õpetajad viisid läbi vee, energia, taaskasutamise ja jäätmete teemalisi tegevusi ning osalesid erinevates rahvusvahelistes ettevõtmistes. Ka Korkmazi ja Guler Yildize (2017) läbi viidud uuringus tõid õpetajad välja, et nad tutvustavad oma igapäevatoös Rohelise kooli programmi raames õpilastele teemasid, mis on seotud vee, energia, pinnase, taaskasutamise, jäätmete ja rahaga. Melis jt (2020) läbiviidud uuringus osalenud lasteaiad kaasasid lapsi jäätmete taaskasutamisesse ja loodusest prügi koristamisesse nii õppekäikudel kui ka konkreetsetel koristustalgutel. Töö autori arvates võib oletada, et jäätmete teemat on lihtne käsitleda, sest jäätmed ümbritsevad meid igapäevaselt ja seda teemat on kõige lihtsam lõimida erinevatesse keskkonnaga seotud tegevustesse. Jäätmete teemat saab autori arvates lõimida väga hästi taaskasutusega.

Teise uurimisküsimuse tulemusena selgus, et õpetajate ja töörühma juhtide arvates on programmi kaasatud mitmeid osapooli. Nendeks osapoolteks on intervjueeritavad ise, teised õpetajad, juhtkond ja muu personal, kelle all peetakse silmas majandusjuhatajat, majaperenaist või kokka. Samuti on programmi tegevustesse kaasatud lapsed, lapsevanemad ja laiem kogukond.

Siinse uuringu tulemustest selgus, et vanemad on programmi tegevustesse kaasatud siis, kui õpetajad ootavad neid osalema lasteaiasisestel üritustel, rahvusvahelistes kampaaniates või väljasõitudel. Veel on vanemad kaasatud siis, kui õpetajad jagavad neile koduseid ülesandeid, mida nad võiksid lastega teha. Mahat jt (2019) leidsid, et õpetajatele ei tohiks panna ainuvastutust keskkonna suhtes vastutustundlikult käituvate laste kasvatamisel. Melis jt (2020) uuringust selgus, et mida rohkem lapsed veedavad aega looduses koos

vanematega, seda paremad on laste keskkonna säästmisega seotud teadmised. Järelikult peaks lasteaed kaasama vanemaid keskkonnaharidusega seotud tegevustesse, sest keskkonnahariduse omandamist mõjutab ka lapsevanemate toetus (Türkoğlu, 2019).

Siinses uuringus osalenud õpetajad tõid välja, et Rohelise kooli programmi tegevustesse on kaasatud mitmed lasteaia töötajad, näiteks programmi töörühma mitte kuuluvad õpetajad, juhtkond, majaperenaine. Rosenberg (2020) uuring kinnitas, et programmis osalevad õpetajad on motiveeritud jagama õpitut ka oma kolleegidega ning neid kaasama, et kasu saaks kogu haridusasutus. Autori arvates on oluline, et programmi tegevustesse on kaasatud võimalikult palju erinevaid lasteaia töötajaid, sest siis võideldakse justkui ühise eesmärgi nimel ning oodata võib paremaid tulemusi.

Veel tõid siinses uuringus osalenud õpetajad välja, et kaasatud on ka õpetaja abid. Ka Türkoğlu (2019) leidis oma uuringus, et üheks keskkonnaharidust mõjutavaks teguriks on abistava tööjõu toetus õpetajatele. Seega võib autori arvates õpetaja abidel olla positiivne mõju tegevuste läbiviimisesse.

Käesolevas uuringus osalenud õpetajate sõnul on tegevustesse kaasatud ka üldine kogukond näiteks lähedalasuvate koolide, lasteaedade või kaupluste näol. Rosenberg (2020) uuringust ilmnes samuti, et programmis osalevad õpetajad otsivad iseseisvalt kohalikke partnereid ja toetajaid, viivad oma õppureid ekskursioonidele kohalikku piirkonda ja kaugemale (Rosenberg, 2020). Töö autori arvates on oluline, et kaasatud oleks üldine kogukond, sest see on kasulik kõigi osapoolte jaoks – nii laste, õpetajate kui ka kogukonnaliikmete. Sel viisil toimides rikastatakse vastastikkuselt teineteise teadmisi. Ühtlasi on laste jaoks väga põnev, kui neid õpetab keegi uus inimene.

4.1. Töö piirangud, praktiline väärtus ja soovitus edasisteks uuringuteks

Siinkohal tuuakse esmalt välja uurimuse piirangud. Esimeseks piiranguks uurimuse läbiviimisel on see, et Rohelise kooli programmiga seotud uuringuid on varasemalt vähe läbi viidud. Puudusena võib tuua välja ka asjaolu, et mitmed varasemad uurimused programmi kohta on türgi keeles, seetõttu polnud võimalik neid siinses töös kasutada.

Töö piirangute kohta on oluline märkida, et uurimistulemusi võis mõjutada valimi koostamise viis. Valituks osutunud lasteaedadel paluti iseseisvalt valida oma kollektiivist inimesed, kes oleksid nõus intervjuudel osalema. Töö autori arvates võis uurimistulemusi mõjutada see, et valituks osutunud lasteaiad võisid valida parimad võimalikud näited Rohelise kooli programmi töörühma kuuluvatest õpetajatest. Edaspidi võiks selliste intervjuude läbiviimisel paluda juhtkonnalt nimekirja töörühma kuuluvatest õpetajatest, kes oleksid nõus

intervjuudel osalema ning juhuslikkuse alusel valida iseseisvalt välja, milline õpetaja nimekirjast tuleb intervjuule.

Bakalaureusetöö väärtus seisneb uudsuses – seda teemat on nii Eestis kui ka kogu maailmas siiani vähe uuritud. Töö tulemused võivad osutada väärtuslikuks Rohelise kooli programmi koordinaatoritele, sest uurimuses kajastuvad õpetajate arvamused näiteks programmi efektiivsusest, positiivsetest külgedest ja ka kitsaskohtadest. Siinse uurimistöö tulemused on väärtuslikud nii Rohelise kooli programmiga liitunud kui mitte liitunud lasteaedadele, kuna tulemustest saab aimu sellest, mida programmi rakendavad õpetajad programmist arvavad.

Rohelise kooli programm vajab ka edaspidist uurimist nii kooli kui lasteaia kontekstis, sest programmi raames läbiviidud uuringuid napib nii Eestis kui välismaal. Sellest lähtuvalt tuleks põhjalikumalt uurida kogu programmi kasutamist. Autori arvates võiksid edasised uurijad suhelda programmi Eesti koordinaatoritega, et välja selgitada, milliste uuringute järgi täpsemalt vajadus on.

Tänuõnad

Eelkõige soovin tänada juhendajaid Mirjam Burgetit ja Maria Jürimäed nende igakülge toetuse ja suunamise eest bakalaureusetöö valmimisel. Olen tänulik uuringus osalenud õpetajatele ning nende tööandjatele, et leidsite võimaluse ja aja oma mõtteid jagada - Teie panus oli väga oluline osa minu töö valmimisest. Tänan ka kursusekaaslasi, sõpru, perekonda ja tööandjat, kes mind kogu sellel teekonnal nõustasid, motiveerisid, toetasid ja julgustasid.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Eliise Einla

/allkirjastatud digitaalselt/

22.05.2022

Kasutatud kirjandus

- Alumäe, T., Tilk, O., & Asadullah. (2018). Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. In K. Muischnek, & K. Müürisep (Eds.), *Human Language Technologies – The Baltic Perspective* (pp. 1-8).
- Benavides-Lahnstein, A. I. (2017). *Conceptions of environmental education in Mexican primary education: teachers' views and curriculum aims*. Doctoral dissertation, University of Leeds. <http://etheses.whiterose.ac.uk/20134/>
- Damerell, P., Howe, C., & Milner-Gulland, E. J. (2012). Child-orientated environmental education influences adult knowledge and household behaviour. *Environmental research letters*, 8(1).
- Eco-Schools* (2019). <https://www.ecoschools.global>
- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskava 2019-2022* (2018). https://www.envir.ee/sites/default/files/keskkonnahariduse_teadlikkuse_tegevuskava_2019-2022.pdf
- Korkmaz, A., & Guler Yildiz, T. (2017). Assessing preschools using the Eco-Schools program in terms of educating for sustainable development in early childhood education. *European Early Childhood Education Research Journal*, 25(4), 595-611.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008). *Riigi Teataja I 2008*, 23, 152. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>
- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., & Strömpl, J. (2014). *Intervjuu*. <https://sisu.ut.ee/samm/intervjuu>
- Mahat, H., Hashim, M., Saleh, Y., Nayan, N., & Norkhaidi S. B. (2019). Environmental Sustainability Knowledge, Attitude and Practices among Pre-school Students. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 286(1).
- Melis, C., Wold, P.-A., Bjørgen, K., & Moe, B. (2020). Norwegian Kindergarten Children's Knowledge about the Environmental Component of Sustainable Development. *Sustainability*, 12(19).
- Otieno, D., Wandabi, D., & Dixon, L. (2020). Eco-Schools Kenya: Practising Education for Green Economy and Sustainability. In A. Gough, J. C.-K. Lee, & E. P. K. Tsang (Eds.), *Green Schools Globally: Stories of Impact on Education for Sustainable Development* (pp. 245-268). Switzerland: Springer Nature Switzerland AG.
- Roheline kool* (s.a.a). <https://keskkonnaharidus.ee/et/vorgustik/roheline-kool>

Roheline kool (s.a.b). <https://www.tartuloodusmaja.ee/roheline-kool/>

Rohelise kooli programmist põhjalikumalt (s.a.). <https://www.tartuloodusmaja.ee/rohelise-kooli-programm-tutvustus/>

Rohelise kooli programm - Rohelise lipu taotlemine (s.a.).

<https://www.tartuloodusmaja.ee/rohelise-kooli-programm-rohelise-lipu-taotlemine/>

Rosenberg, E. (2020). Eco-Schools as Education for Sustainable Development in Rural South Africa. In A. Gough, J. C.-K. Lee, & E. P. K. Tsang (Eds.), *Green Schools Globally: Stories of Impact on Education for Sustainable Development* (pp. 289-308).

Switzerland: Springer Nature Switzerland AG.

Rämmer, A. (2014). *Valimi moodustamine*. <https://sisu.ut.ee/samm/valimid>

Sharma, P. K., Andreou, N., & Funder, A. C. D. (Toim). (2019a). *Changing Together. Eco Schools 1994-2019*.

https://static1.squarespace.com/static/552bcd30e4b02ed06b97c76d/t/5e4bb262190cbb27f15a2077/1582019198413/1.+Changing+Together+-+Eco-Schools+1994-2019_Introduction.pdf

Sharma, P. K., Andreou, N., & Funder, A. C. D. (Toim). (2019b). *Changing Together. Eco Schools 1994-2019. Central & North Europe*.

https://static1.squarespace.com/static/552bcd30e4b02ed06b97c76d/t/5e1dc3905ca3535f45887faa/1579008970087/Changing+Together+-+Eco-Schools+1994-2019_CentralNorthEurope.pdf

Torquati, J., Cutler, K., Gilkerson, D., & Sarver, S. (2013). Early Childhood Educators' Perceptions of Nature, Science, and Environmental Education. *Early Education & Development*, (24)5, 721-743.

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10409289.2012.725383>

Türkoğlu, B. (2019). Opinions of preschool teachers and pre-service teachers on environmental education and environmental awareness for sustainable development in the preschool period. *Sustainability*, 11(18), 1-35.

Virkus, S. (2016). *Intervjuu kavandamine ja läbiviimine*.

https://www.tlu.ee/~sirvir/Intervjuu_vaatlus_ja_sisuanals/intervjuu_kavandamine_ja_labiivimine.html

Lisa 1. Intervjuu kava

Sissejuhatavad küsimused:

Tere! Ma tahaksin teid tänada, et olete leidnud selle aja, et minuga siin vestelda. Intervjuu teiega on oluline osa minu bakalaureusetöö valmimisest. Teie uuritavatena jääte minu töös anonüümseteks. Teil on igal hetkel õigus ja võimalus uuringus osalemisest loobuda ja kõrvale astuda.

Minu uurimistöö eesmärgiks on välja selgitada õpetajate ja Rohelise kooli programmi töörühma juhtide arvamused programmi rakendumisest ja eri osapoolte kaasatusest programmi koolieelses lasteasutuses.

Kuidas teil tänane päev siiani läinud on?

1. Palun öelge oma vanus ja õpetajana töötamise aeg
2. Palun kirjeldage keskkonnahariduslikku teekonda teie lasteaias.

Mul on kaks uurimisküsimust ning alustaksingi siinkohal intervjuu põhiosaga. Esimeseks uurimisküsimuseks on „*Millised on koolieelse lasteasutuse õpetajate ja töörühma juhtide arvamused Rohelise kooli programmi rakendumisest?*“ ehk siis esimese bloki teemaks on intervjuueeritavate (ehk Teie) arvamus programmi rakendumisest).

1.1. Millal liitus teie lasteaed Rohelise kooli programmiga?

1.2. Millised on teie lasteaia keskkonnapõhimõtted?

- Kuidas neid põhimõtteid rakendatakse?

1.3. Kuidas otsustati programmi rakendamata hakata?

- Mis viis teid Rohelise kooli programmi juurde?

Keskendusime praegu üldisemale, tahaksin nüüd küsida teie kogemuse kohta seoses Rohelise kooli programmiga...

1.4. Palun meenutage viimast korda seoses Rohelise kooli programmi tegevustega ning kirjeldage pisut, mida te tegite.

1.5. Millised on kõige meeldivamad kogemused seoses Rohelise kooli programmiga?

1.6. Millised on ebameeldivad kogemused seoses Rohelise kooli programmiga?

1.7. Milline on teie hinnang programmi toimimisele? (- palun täpsustage)(- Kas teie hinnangul on programm efektiivne?)

Oleme jõudnud Rohelise kooli programmi tegevuste juurde.

1.8. Milliseid tegevusi olete lastega Rohelise kooli programmi raames läbi viinud?

1.9. Kuidas teie hinnangul seostuvad Rohelise kooli tegevused lasteaia õppekavaga?

Tahaksin nüüd edasi hoopis keskenduda teie arvamustele seoses programmi kasulikkusega.

1.10. Milline on teie arvamus programmi kasulikkusest lastele? Palun kirjeldage.

1.11. Kuidas hindaksite programmi kasulikkust iseendale? Palun kirjeldage.

1.12. Kuidas hindaksite programmi kasulikkust ülejäänud lasteaia personalile?

Selle bloki viimase küsimusena huvitab mind...

1.13. Millest te õpetajatena tunnete puudust programmi rakendamisel? (Millist tuge vajaksite, mida hetkel veel ei ole?)

Oleme saanud üle poole intervjuust tehtud. Kas sooviksite vahepeal ka väikest pausi või sobib teile kohe jätkata?

Teiseks uurimisküsimuseks minu töös on „*Millised on koolieelse lasteasutuse õpetajate ja töörühma juhtide arvamused erinevate osapoolte kaasatusest Rohelise kooli programmi?*“ seega on teise bloki teemaks õpetajate ja töörühma juhtide arvamused eri osapoolte kaasatusest programmi.

2.1. Kuidas olete kaasatud programmi tegevustesse?

2.2. Kuidas on lasteaia juhtkond olnud kaasatud programmi tegevustesse?

2.3. Kuidas on lapsed olnud kaasatud programmi tegevustesse?

2.4. Kuidas on lapsevanemad olnud kaasatud programmi tegevustesse?

2.5. Kas ka üldine kogukond on kaasatud programmi tegevustesse? Mil määral?

2.6. Millised lasteaia töötajad võiksid teie arvates veel olla töörühma liikmed? Mida nende panus juurde annaks?

2.8. Kuidas on töörühma liikmed teie hinnangul seni Rohelise kooli programmi tegevustesse panustanud?

2.9. Kuidas toetab lasteaed õpetajaid Rohelise kooli programmis osalemisel?

Küsimused ainult töörühma juhtidele: *Viimaks uuriksin pisut info liikumise kohta.*

2.10. Kui te olete võtnud osa meeskonnatöörühmade koolitustest, siis kuidas te jagate saadud teavet õpetajatega?

2.11. Kuidas te jagate koolitustel saadud infot juhtkonnaga?

2.12. Kuidas te jagate saadud infot teiste osapooltega (nt lapsevanemad)?

2.13. Millised on olnud õpetajate arvamused meeskonnatöörühmade koolitustelt saadud teabe suhtes?

- Kuidas on uus info vastu võetud?
- Millist abi olete saanud koolitustest?

Lõpetavad küsimused:

Oleme jõudnud intervjuu lõppu...

1. Mida te sooviksite veel lisada selle teemaga seoses, mille kohta ma ei küsinud?
2. Kui mul tekivad lisaküsimused, kas ma saan teiega veel ühendust võtta?

Tänan veel kord, teie vastused on selle teema uurimisel väga olulised.

Lisa 2. Näide transkriptsiooni osast

Selge, aga palun kirjeldage natukene keskkonnahariduslikku teekonda teie lasteaias.

Ja noh, ma ütleks, et see kõik sellised nii-öelda rohelised tegemised, et need olid kindlasti olemas juba ka enne, kui me liitusime programmiga. Et oligi, nendel olid kõigepealt need *kaks tegelast* hoida siis vett ja elektrit kokku. Samamoodi on see õuesõpe olnud hästi algusest peale selles majas, noh nii palju, ma olen ühes samas majas kogu aeg töötanud, et ja ikkagi pärast seda, kui ma nüüd tööle tagasi naasesin, et siis on kõik nagu palju rohelisemaks läinud. Ongi see prügi sorteerimine samamoodi, et selline õppimine ehedas keskkonnas ja et hästi palju selliseid just looduse, loodusega seotud tegevusi. Jah.

No okei. Ja see programm tuli siis selle aja vahepeal, kui te vahepeal lapsehoolduspuhkusel olite?

Jah, aasta enne seda, kui ma tagasi tööle läksin ja.

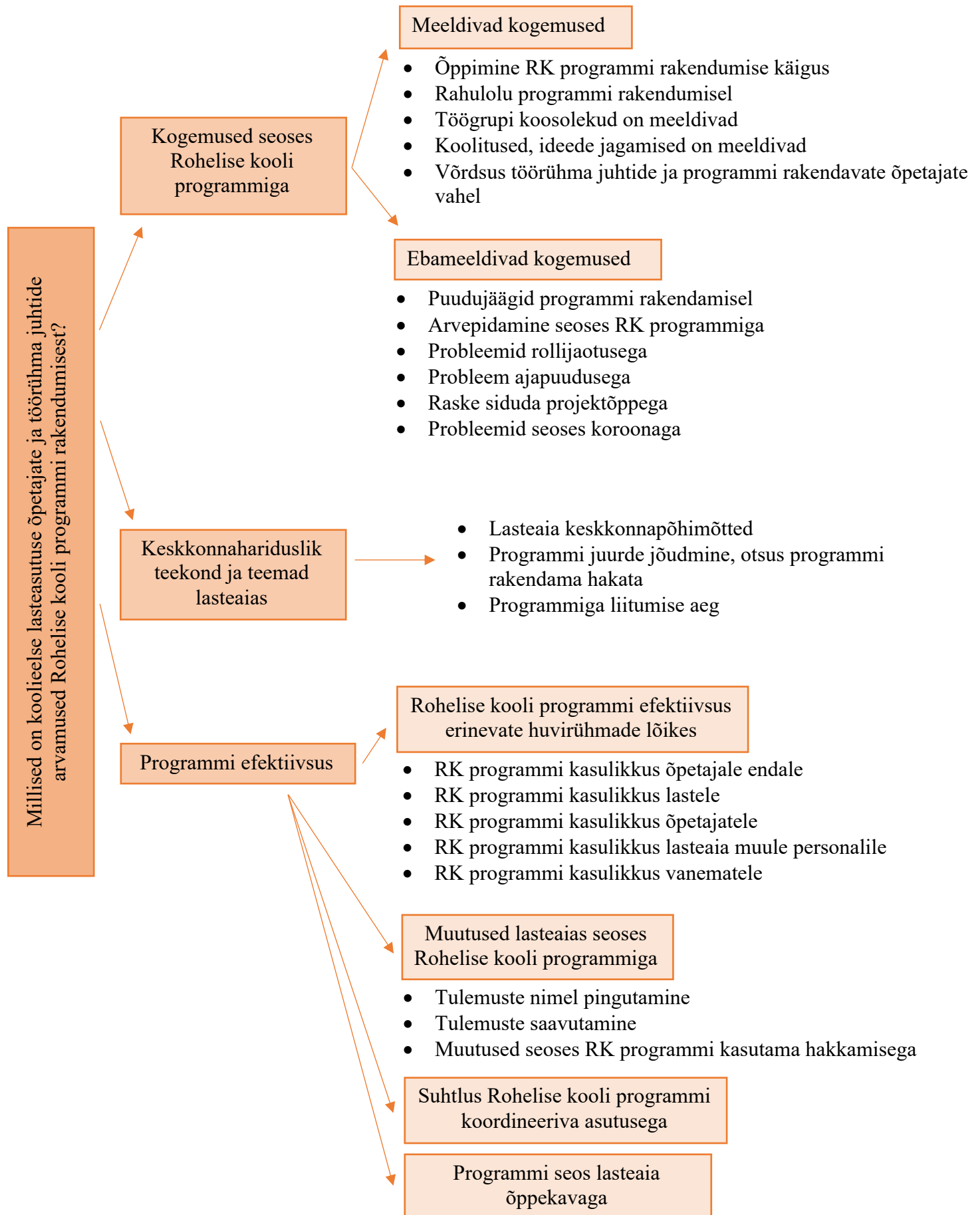
Aga läheme siis võib-olla natukene rohkem sinna intervjuu sisse, et kas te oskate öelda, millal liitus teie lasteaed rohelise kooli programmiga?

2018 peaks see kuupäev olema, aastaarv.

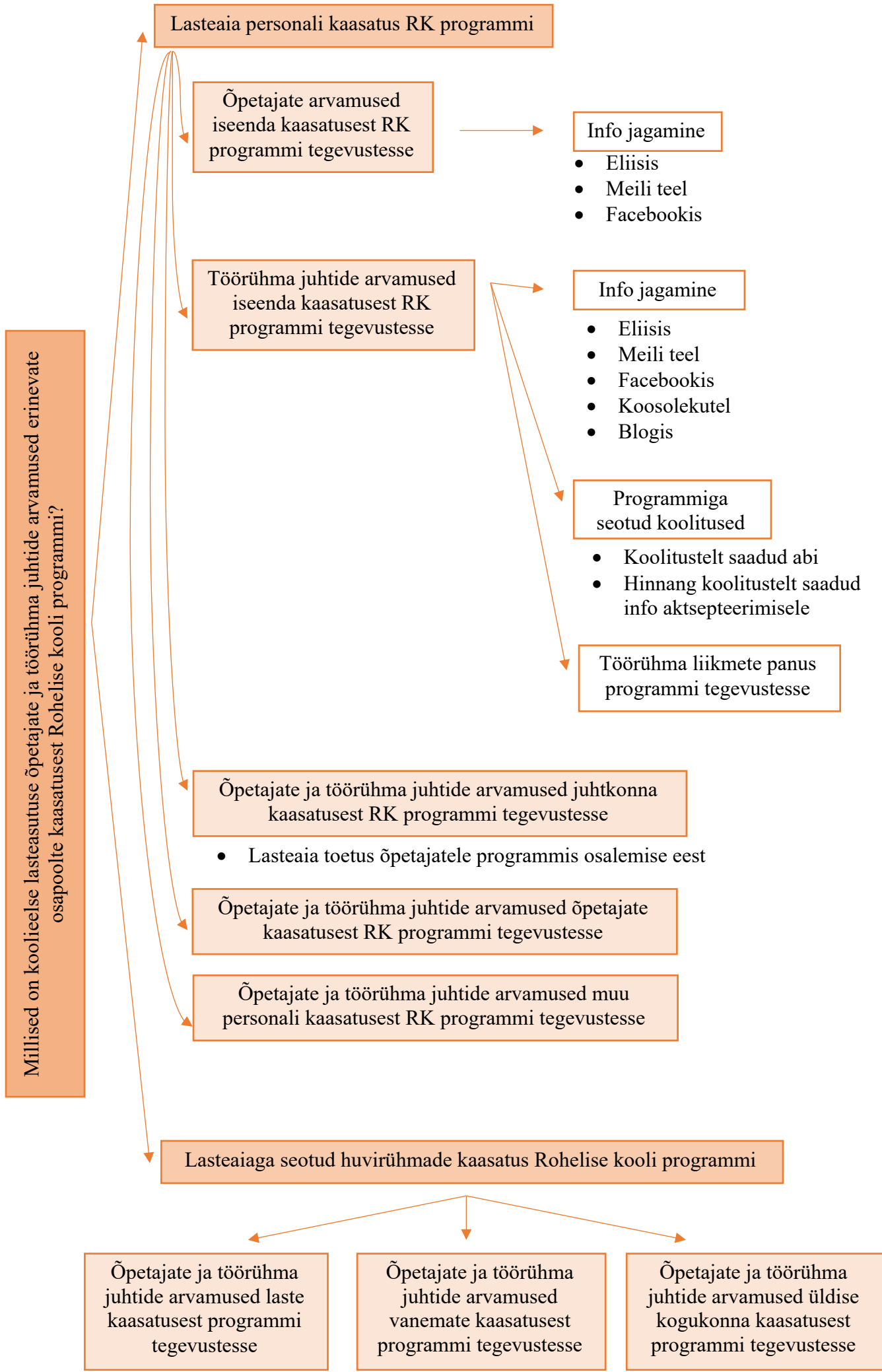
Ahah, okei, aga millised on teie lasteaias keskkonnapõhimõtted?

See on hea küsimus.

Lisa 3. Kategooriate jaotumine

Joonis 1. Õpetajate ja töörühma juhtide arvamused programmi rakendamisest

Joonis 2. Õpetajate ja töörühma juhtide arvamused erinevate osapoolte kaasatusest programmi

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Eliise Einla,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Koolieelse lasteasutuse õpetajate ja Rohelise kooli programmi töörühma juhtide arvamused programmi rakendumisest ja eri osapoolte kaasatusest”, mille juhendajad on Mirjam Burget ja Maria Jürimäe, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Eliise Einla

22.05.2022